

CZU: 330.15:504.062:502.131.1-058.8(478)

[https://doi.org/10.59295/sum11\(6\)2025_02](https://doi.org/10.59295/sum11(6)2025_02)

FAMILIA CA VECTOR AL BUNĂSTĂRII DURABILE ȘI ACTOR-CHEIE ÎN TRANZIȚIA CĂTRE ECONOMIA VERDE

Maria HĂMURARU,*Universitatea de Stat din Moldova*

Familia, ca unitate fundamentală a societății, joacă un rol crucial în dezvoltarea durabilă prin transmiterea valorilor și formarea comportamentelor sustenabile între generații. Acest studiu examinează contribuția familiilor la bunăstarea durabilă și tranziția către economia verde, utilizând date statistice, rapoarte internaționale și literatura de specialitate. Analiza evidențiază rolul familiei în dimensiunile socială, economică și de mediu ale sustenabilității, comportamentul ecologic al gospodăriilor și factorii determinanți, cadrul politicilor publice verzi, precum și legătura dintre sărăcie și practici sustenabile, cu focus pe Republica Moldova. Studiul explorează participarea familiilor în tranziția energetică, gestionarea deșeurilor și prezintă exemple de bune practici. Concluziile subliniază că familiile informate și susținute prin politici adecvate pot deveni agenți ai bunăstării durabile. Sunt formulate recomandări pentru integrarea perspectivelor familiale în strategiile de economie verde, educația ecologică și reducerea sărăciei, asigurând o tranziție echitabilă către dezvoltare sustenabilă.

Cuvinte-cheie: *bunăstare durabilă, economie verde, comportament ecologic familial, tranziție energetică, dezvoltare durabilă.*

THE FAMILY AS A VECTOR OF SUSTAINABLE WELL-BEING AND KEY ACTOR IN THE TRANSITION TO THE GREEN ECONOMY

The family, as the fundamental unit of society, plays a crucial role in sustainable development through the transmission of values and formation of sustainable behaviors across generations. This study examines families' contribution to sustainable well-being and the transition to a green economy, using statistical data, international reports, and specialized literature. The analysis highlights the family's role in the social, economic, and environmental dimensions of sustainability, household ecological behavior and its determinants, the green public policy framework, and the link between poverty and sustainable practices, focusing on the Republic of Moldova. The study explores family participation in energy transition, waste management, and presents examples of good practices. The findings emphasize that informed families supported by adequate policies can become agents of sustainable well-being. Recommendations are formulated for integrating family perspectives into green economy strategies, environmental education, and poverty reduction, ensuring an equitable transition toward sustainable development.

Keywords: *sustainable well-being, green economy, family ecological behavior, energy transition, sustainable development.*

Introducere

Familia a fost adesea numită „celula de bază a societății”, reflectând faptul că este nucleul în jurul căruia se structurează viața socială. Organizația Națiunilor Unite a început încă din anii 1980 să acorde o atenție sporită problemelor familiei și rolului acesteia în dezvoltare. Astfel, în 1983, Comisia ONU pentru Dezvoltare Socială a adoptat o rezoluție privind rolul familiei în procesul de dezvoltare, solicitând creșterea gradului de conștientizare a factorilor de decizie și a publicului cu privire la necesitățile familiei și la modalitățile de a o sprijini. Această abordare a culminat cu proclamarea de către Adunarea Generală a ONU a Anului Internațional al Familiei (1994), recunoscând oficial familia drept un factor-cheie al progresului social.

Dezvoltarea durabilă – definită ca dezvoltare care satisface nevoile generației prezente fără a compromite posibilitatea generațiilor viitoare de a-și satisface propriile nevoi – implică integrarea obiectivelor economice, sociale și de mediu. Familia se află la intersecția acestor dimensiuni, influențându-le pe toate trei. Pe de o parte, familia contribuie la coeziunea socială și la formarea capitalului uman prin educație, îngrijire și transmiterea valorilor. Pe de altă parte, deciziile economice ale gospodăriilor – cum ar fi consu-

mul, economisirea sau investițiile în educație și sănătate – au impact asupra bunăstării prezente și viitoare. Nu în ultimul rând, comportamentele familiale de consum și stilul de viață determină amprenta ecologică agregată a societății.

Agenda 2030 a ONU pentru Dezvoltare Durabilă evidențiază, implicit și explicit, importanța familiei în atingerea celor 17 Obiective de Dezvoltare Durabilă (ODD). Un raport UNICEF arată că cel puțin șase ODD majore – eradicarea sărăciei (ODD1), sănătatea și bunăstarea (ODD3), educația de calitate (ODD4), egalitatea de gen (ODD5), munca decentă pentru tineri (parte din ODD8) și reducerea violenței (ODD16) – sunt strâns legate de politicile și situația familiilor [1, p. 8-9]. Cu alte cuvinte, progresele în domenii precum reducerea sărăciei, îmbunătățirea sănătății sau promovarea egalității de gen depind în mare măsură de nivelul de stabilitate și suport al familiilor. Fără familii reziliente și sprijinite, atingerea acestor obiective ar fi serios întârziată.

Din perspectivă sociologică și economică, familia contribuie la dezvoltarea durabilă prin formarea capitalului uman și a capitalului social. Teoria capitalului uman argumentează că părinții investesc resurse în educația, sănătatea și creșterea copiilor lor, sporind competențele viitoarei forțe de muncă și productivitatea acestora [2]. Astfel, familiile sunt „fabrici” de capital uman ce alimentează economia cu indivizi educați și sănătoși – premisă esențială pentru o dezvoltare durabilă. Concomitent, familia este sursa primară a capitalului social, adică a normelor, valorilor, încrederii și rețelilor de sprijin reciproc în comunitate. Valorile legate de sustenabilitate și obiceiurile de viață responsabilă se formează adesea în mediul familial: respectul pentru natură, cumpătarea în consum, grija față de cei vulnerabili sunt învățate și practicate întâi în familie. Cercetările evidențiază existența unei corelații pozitive între atitudinile ecologice ale părinților și cele ale copiilor; mai mult, implicarea părinților în comportamente pro-mediu (de exemplu, reciclare, economisirea energiei) are efect de modelare asupra comportamentului viitor al copiilor [3, 4]. Cu alte cuvinte, părinții joacă un rol critic în cultivarea comportamentelor pro-environmentale ale noii generații, ca parte a procesului de socializare, iar în anumite condiții și copiii pot influența în sens pozitiv obiceiurile părinților (așa-numita „socializare inversă”).

Nu în ultimul rând, reziliența familială contribuie la reziliența societală – capacitatea de a face față șocurilor economice, sanitare sau de altă natură. Familiile reziliente (care își pot menține funcțiile esențiale în condiții de criză) acționează ca o plasă de siguranță informală în societate. Spre exemplu, în timpul crizei pandemice COVID-19 sau al crizei energetice din iarna 2022–2023, familiile au fost primele care s-au adaptat: au găsit soluții de îngrijire a copiilor și vârstnicilor la nivel comunitar, au făcut ajustări bugetare și au oferit sprijin rudelor sau vecinilor mai vulnerabili. Prin aceste mecanisme de solidaritate intergenerațională și comunitară, familia contribuie la stabilizarea societății în ansamblu și la coeziunea socială – piloni ai dezvoltării durabile. Experți din Republica Moldova au subliniat că adaptarea strategiilor internaționale la contextul local trebuie să țină cont de acest rol al familiei în construirea rezilienței economice și sociale naționale.

În acest context, prezentul studiu își propune să argumenteze, dintr-o perspectivă integrată, de ce și în ce mod familia poate fi considerată un motor al bunăstării durabile și un actor-cheie al tranziției către economia verde.

Scopul cercetării constă în evidențierea rolului multidimensional al familiei în promovarea dezvoltării durabile și în identificarea mecanismelor prin care familiile contribuie la tranziția către economia verde, cu accent particular pe contextul Republicii Moldova.

Obiectivele specifice ale studiului sunt: (1) să analizeze contribuția multidimensională a familiei la dezvoltarea durabilă prin prisma aspectelor sociale, economice și de mediu, examinând comportamentul ecologic la nivelul gospodăriilor și factorii determinanți; (2) să evalueze cadrul politicilor publice verzi care vizează familiile la nivel național și internațional, investigând legătura dintre sărăcia familială și adoptarea practicilor sustenabile în Republica Moldova; (3) să identifice modalitățile de participare a familiilor la tranziția energetică și gestionarea deșeurilor, documentând exemple de bune practici locale și internaționale aplicabile contextului moldovenesc.

Metodologie

Studiul are caracter exploratoriu-interdisciplinar și se bazează pe analiza documentară a surselor secundare: rapoarte și cadre normative ale organizațiilor internaționale (ONU/UNDP, OECD, UNICEF), precum și date oficiale (BNS, Eurostat) și strategii naționale relevante. S-a aplicat o abordare comparativă între Republica Moldova și Uniunea Europeană, pentru a identifica convergențe, diferențe și lecții transferabile. Pentru ancorare aplicativă, am integrat studii de caz privind inițiative familiale și comunitare în tranziția energetică și economia circulară.

Rezultate și discuții. Rolul familiei în dezvoltarea durabilă

Familia are o influență transversală asupra celor trei piloni ai dezvoltării durabile: social, economic și de mediu. Din punct de vedere social, familia este mediul în care se formează și se transmit valorile culturale, normele morale și comportamentele civice. O societate cu familii puternice și coezive tinde să aibă un capital social ridicat – adică încredere reciprocă, solidaritate și participare comunitară – factori ce contribuie la stabilitatea și bunăstarea pe termen lung. Spre exemplu, implicarea părinților în educația copiilor și în activități comunitare poate dezvolta la tână generație un puternic simț al responsabilității sociale și al grijii față de mediu. Studiile arată că există o continuitate între atitudinile și comportamentele sustenabile ale părinților și cele ale copiilor, deși tinerii de azi pot manifesta o conștientizare mai acută a problemelor de mediu. În același timp, generația mai în vârstă (părinții) are adesea un comportament efectiv mai sustenabil (de exemplu, evitarea risipei) datorită experienței și educației primite, ceea ce indică un potențial de învățare intergenerațională reciprocă în interiorul familiei. Astfel, familia acționează ca un agent de socializare atât „top-down” (părinți către copii), cât și „bottom-up” (copiii influențând părinții, de exemplu când cei mici învață la școală despre reciclare și își conving familia să recicleze) [3].

Din perspectivă economică, bunăstarea durabilă depinde într-o mare măsură de investițiile în capitalul uman și protecția socială, iar familia este instituția centrală prin care aceste investiții se realizează. Părinții care își pot permite să aloce resurse pentru o alimentație sănătoasă, educație de calitate și asistență medicală pentru copiii lor contribuie la dezvoltarea unui capital uman solid, care în viitor se traduce prin productivitate economică și capacitate de inovație. Studiile în economie arată că un nivel mai ridicat de educație și sănătate al populației (indicatori strâns legați de mediul familial) este corelat cu o creștere economică sustenabilă și cu capacitatea economiei de a face tranziția către sectoare „verzi” și cu valoare adăugată mare. În același timp, familia este și un „consumator economic”: deciziile de consum ale gospodăriilor (ce cumpără, cât economisesc) influențează cererea din economie și, implicit, structura producției. Un comportament de consum responsabil al familiilor – de exemplu, preferința pentru bunuri durabile, economisirea energiei sau reducerea risipei alimentare – poate orienta piețele către sustenabilitate.

Dimensiunea de mediu a dezvoltării durabile este profund legată de acțiunile a milioane de familii. Agregat, gospodăriile private (familiile) sunt responsabile pentru o parte considerabilă a presiunilor asupra mediului, atât direct, cât și indirect prin consum. La nivel global, se estimează că aproximativ 72% din emisiile de gaze cu efect de seră sunt legate de consumul gospodăriilor (luând în calcul emisiile directe și pe cele incorporate în bunurile și serviciile consumate). Altfel spus, comportamentul casnic este un factor-cheie în provocarea climatică – fapt subliniat și de raportul de referință al IPCC (2022) care arată că schimbările în stilul de viață și în alegerile de zi cu zi ale indivizilor și familiilor pot reduce emisiile globale cu 40–70% până în 2050 (față de scenariile curente), dacă sunt susținute de politici și infrastructură adecvate [5, p. 37]. Această statistică remarcabilă indică potențialul uriaș al acțiunilor la nivel micro (gospodăresc) în atingerea Țintelor macro de decarbonizare. Totodată, evidențiază responsabilitatea familiilor, dar și necesitatea intervenției publice: oamenii vor adopta opțiuni verzi acasă doar dacă aceste opțiuni sunt fezabile și accesibile. După cum remarca Jim Skea, președintele IPCC, „oamenii nu vor merge cu bicicleta dacă nu există piste pentru bicicliști” – subliniind importanța complementară a politicilor și infrastructurii care să faciliteze comportamentele sustenabile.

Comportamentul ecologic al familiilor în viața de zi cu zi include o gamă largă de practici: economisirea resurselor (energie, apă), reducerea și reciclarea deșeurilor, alegerea mijloacelor de transport nepoluante, consumul de produse locale și eco-certificate, evitarea risipei alimentare. Gospodăria este locul unde multe dintre aceste decizii se manifestă și, cum am arătat, are un impact cumulat major asupra mediului.

Consumul de energie și apă în casă. Utilitățile casnice reprezintă o componentă importantă a amprentei ecologice a unei familii. Simplul gest de a stinge lumina când nu e nevoie, de a seta termostatul la o temperatură moderată sau de a folosi aparate electrocasnice eficiente energetic poate reduce semnificativ consumul de energie. În țările dezvoltate, politicile de eficiență energetică au avut succes datorită creșterii conștientizării publice și stimulentele financiare. În Republica Moldova, criza energetică din 2022/23 a demonstrat că familiile pot reacționa pozitiv: programul de compensații la energie a condus la o reducere cu ~20–25% a consumului de gaze în lunile de iarnă, comparativ cu iernile precedente. Pe viitor, măsurile de nudging – precum reduceri de impozite locale pentru eficientizarea energetică a locuințelor – ar putea încuraja și mai mult comportamentele ecologice.

Gestionarea deșeurilor și reciclarea. Modul în care familiile își gestionează deșeurile menajere este un indicator important al comportamentului ecologic. Practicile de reducere, refolosire și reciclare încep în casă, cu decizii aparent mărunte: folosirea sacilor reutilizabili, repararea obiectelor, sortarea gunoiului. În Uniunea Europeană, aproape 49% din deșeurile municipale sunt reciclate sau compostate. Prin contrast, în Republica Moldova rata de reciclare este estimată la doar ~3%. Această situație se datorează atât lipsei infrastructurii de colectare separată, cât și obișnuințelor înrădăcinate. Între 2014 și 2020, volumul deșeurilor generate de populație a crescut cu ~20,9%, în timp ce cheltuielile de consum au crescut cu doar ~5,4% [6], sugerând o creștere disproporționată a deșeurilor. Totuși, există exemple pozitive: satul Râșcova din raionul Criuleni a devenit prima localitate rurală cu sistem integral de colectare separată, reciclând peste 10 tone de materiale în primul an. Pentru a îmbunătăți comportamentul față de deșeuri, trebuie combinate educația ecologică, facilitățile adecvate și stimulentele financiare.

Transportul și mobilitatea. Alegerea mijloacelor de transport influențează semnificativ emisiile la nivel individual. În orașele europene precum Copenhaga sau Amsterdam, familiile se bazează pe transport public și biciclete datorită infrastructurii dezvoltate. În Republica Moldova, utilizarea automobilului personal este percepută ca indispensabilă din cauza transportului public insuficient. Schimbarea comportamentală necesită investiții publice (modernizarea transportului urban, benzi dedicate) și campanii de promovare a mobilității durabile. Inițiative precum introducerea troleibuzelor noi în Chișinău și evenimente ca Orașul fără Mașini cresc vizibilitatea transportului alternativ.

Consumul de bunuri și servicii. Tiparele de consum ale familiilor – alimentație, îmbrăcăminte, electronice – au implicații majore de mediu. Un consum sustenabil implică preferarea produselor durabile, locale și eco-friendly. În domeniul alimentar, reducerea consumului de carne și trecerea la produse organice are beneficii pentru sănătate și mediu. În Republica Moldova, inițiative precum piețele fermierilor locali sau magazinele vrac semnaleză interesul pentru consum responsabil. Practica achiziției de haine second-hand, deși motivată inițial economic, are și dimensiune ecologică prin extinderea duratei de viață a produselor textile.

Economia verde și politicile publice verzi

Conceptul de economie verde a apărut în ultimele două decenii ca răspuns la nevoia de a reconcilia obiectivele economice cu cele de mediu și incluziune socială. Programul Națiunilor Unite pentru Mediu (UNEP) definește economia verde drept „una care rezultă în îmbunătățirea bunăstării umane și a echității sociale, reducând semnificativ riscurile de mediu și presiunile ecologice” [7, p. 16]. Pentru familii, tranziția la economia verde înseamnă oportunități (locuri de muncă „verzi”, costuri reduse prin eficiență energetică), dar și potențiale riscuri dacă nu este gestionată corect.

La nivel internațional, politicile publice verzi s-au intensificat după Conferința ONU Rio+20 din 2012. Uniunea Europeană a lansat în 2019 European Green Deal, un pachet ambițios care vizează neutralitatea climatică până în 2050 [8, p. 2-3]. Politicile verzi recunosc importanța factorilor sociali: conceptul de tranziție justă subliniază necesitatea de a proteja lucrătorii și familiile afectate prin măsuri de reconversie profesională și suport social.

Țările nordice oferă modele de succes, combinând politici familiale generoase cu strategii de economie verde. Norvegia produce aproape 100% din electricitate din surse regenerabile și stimulează adoptarea mașinilor electrice, iar Finlanda investeste masiv în energie eoliană. Aceste țări demonstrează un cerc virtu-

os: familiile beneficiază de siguranță materială și adoptă practici ecologice, care la rândul lor îmbunătățesc calitatea vieții.

În Republica Moldova, economia verde a devenit prioritate în contextul alinierii la standardele europene. Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2030” și Programul pentru Promovarea Economiei Verzi 2018-2020 conturează obiective în direcția creșterii durabile [9, 10]. Printre priorități se numără: eficiența energetică, surse regenerabile de energie, managementul deșeurilor și protecția resurselor naturale. S-au făcut pași concreți: Legea energiei regenerabile, scheme de sprijin pentru producătorii de energie verde (tarife feed-in și net metering).

În România, un exemplu de succes este Programul „Casa Verde”, care a oferit finanțări nerambursabile gospodăriilor pentru instalarea de panouri solare. Până în 2023, peste 43.000 de prosumatori erau înregistrați, cu ~350 MW capacitate instalată pe acoperișuri rezidențiale [11].

Republica Moldova a inițiat în 2022 un cadru de net metering pentru micii producători casnici, iar în 2023 guvernul a lansat proiecte-pilot de subvenționare a instalațiilor fotovoltaice [12].

În domeniul gestionării deșeurilor, Moldova din 2023 are o nouă Strategie și lucrează la implementarea colectării separate în orașe. Suedia, de exemplu, taxează drastic depozitarea și a reușit să recicleze sau să valorifice energetic ~99% din deșeurile municipale.

Pentru familii, politicile publice verzi aduc beneficii pe termen lung, chiar dacă presupun ajustări pe termen scurt. Experiența internațională arată că acolo unde politicile sunt consecvente și participative, schimbările necesare devin posibile și rapide.

Sărăcia și bunăstarea familiilor – accent pe Republica Moldova

Bunăstarea durabilă are o componentă socială fundamentală: eradicarea sărăciei și reducerea inegalităților. Familiile care trăiesc în sărăcie nu pot adopta cu ușurință comportamente ecologice sau investi în soluții verzi, fiind prinse în lupta zilnică pentru satisfacerea nevoilor de bază.

Cercetările arată că familiile cu nivel mai înalt de educație și din mediul urban sunt mai dispuse să adopte comportamente ecologice [13]. Datele despre bunăstarea familiilor din Republica Moldova (Tabelul 1) evidențiază contextul în care se manifestă aceste comportamente.

Tabelul 1. Principalii indicatori demografici și de bunăstare ai familiilor în R. Moldova (2023)

Indicator	Valoare (2023)
Indicele Dezvoltării Umane (IDU)	0,785 (locul 86/193)
IDU ajustat la inegalitate (IHDI)	0,719 (pierdere de 8,4%)
Rata sărăciei absolute (populație totală)	31,6%
Rata sărăciei absolute la copii	30,2% (rural: 44,6%; urban: 14,4%)
Rata natalității (la 1.000 locuitori)	9,8‰
Vârsta medie a mamei la prima naștere	25,3 ani (rural: 23,9; urban: 27,3)

Sursa: [14, 15].

Republica Moldova se situează în categoria de dezvoltare umană înaltă (IDU = 0,785), însă sărăcia rămâne o provocare majoră: 31,6% din populație trăiește sub pragul sărăciei absolute, cu disparități pronunțate între rural (44,6% copii în sărăcie) și urban (14,4%). Rata natalității a scăzut la 9,8‰, iar vârsta medie a mamei la prima naștere a crescut la 25,3 ani, indicând schimbări demografice și economice care afectează capacitatea familiilor de a adopta practici sustenabile. Astfel, comportamentul ecologic în gospodărie este fundamental pentru tranziția către sustenabilitate. Responsabilizarea familiilor necesită educație, infrastructură adecvată și stimulente financiare. Familiile informate și sprijinite vor consuma mai rațional, forțând piața să se adapteze și devenind motoare ale schimbării sustenabile.

Sărăcia are consecințe profunde asupra perspectivelor de dezvoltare durabilă. Familiile sărace se confruntă cu insecuritate alimentară, locativă și energetică. Un sondaj național din 2025 arăta că aproape 70%

dintre familiile din Moldova trăiesc „de la un salariu la altul” [16], făcându-le extrem de vulnerabile la orice șoc economic sau climatic. Se estimează că o familie tipică cu doi adulți și doi copii ar avea nevoie de cel puțin 20.000 lei lunar pentru un trai minim decent, în condițiile în care salariul mediu net este ~12.000 lei.

Aceste aspecte sunt direct relevante pentru tranziția la economia verde. Introducerea unei taxe pe carbon fără mecanisme de compensare ar lovi disproporționat familiile sărace. Există riscul ca doar familiile înstărite să beneficieze inițial de soluții verzi (panouri solare), în timp ce familiile sărace rămân captive tarifelor în creștere – fenomen cunoscut ca inegalitate ecologică.

Republica Moldova trece și prin schimbări demografice ce afectează structura familiei. Conform datelor statistice, în 2023 s-au născut doar 24.000 de copii, cu ~11% mai puțini decât în 2022. Vârsta medie a mamei la prima naștere a urcat la 25,3 ani (urban: 27,3 ani), reflectând amânarea nașterii din motive economice. În mediul rural, depopularea reprezintă o provocare: dispar rețelele de suport familial extins, făcând viața la sat mai dificilă.

Din analiza de mai sus reiese că bunăstarea familiilor are legături intrinseci cu succesul tranziției către economia verde. Sărăcia forțează comportamente pe termen scurt nesustenabile (tăierea pădurilor pentru lemn de foc, utilizarea de cărbune). Prosperitatea sporește capacitatea de a investi în soluții eco. Măsuri precum indexarea pensiilor, majorarea salariului minim și suport pentru familiile cu mulți copii sunt esențiale nu doar ca obiective sociale, ci și pentru a crea un mediu în care populația poate participa activ la schimbarea către o economie mai verde.

Participarea familiilor în tranziția energetică și reciclare

Tranziția energetică este un pilon central al economiei verzi, iar familiile, în calitate de consumatori și potențiali producători de energie verde, au rol semnificativ.

Familiile ca prosumatori. Odată cu democratizarea tehnologiilor regenerabile, gospodăriile pot deveni prosumatori – producători-consumatori care își generează propria energie. În România, zeci de mii de gospodării au instalat panouri fotovoltaice, ajungându-se la peste 43.000 de prosumatori cu ~350 MW capacitate în 2023 [11]. În Republica Moldova, potențialul de energie solară este considerabil (2100 ore de strălucire anuală). Capacitatea totală instalată de surse regenerabile aproape s-a triplat între 2018 și 2022 (de la ~61 MW la ~207 MW) [17]. La începutul lui 2023, capacitatea eoliană era ~115 MW (56%), fotovoltaicul ~60 MW (29%), restul microhidrocentrale și biogaz [18]. Introducerea în 2022 a mecanismului de net metering permite compensarea energiei injectate în rețea. Autoritățile și-au propus ca ponderea energiei regenerabile să ajungă la 27% până în 2030 [19]. Pentru familii, auto-producerea energiei asigură costuri mai mici pe termen lung și independență. O familie cu 5 kW panouri solare își poate acoperi integral consumul vara și poate trimite surplusul în rețea. Experiența UE arată amortizare în 5-7 ani. Provocarea rămâne costul inițial ridicat – necesitând credite fără dobândă sau subvenționarea a 50% din cost.

Gestionarea deșeurilor reciclabile

În Republica Moldova, ținta este creșterea ratei de reciclare la 30% până în 2030 [20]. Actualmente, rata de reciclare este doar ~3% [21], peste 90% din gunoi ajungând la gropi neconforme sau fiind aruncat ilegal. În Chișinău există containere pentru reciclare, însă gradul de utilizare corectă nu este satisfăcător din lipsă de informare. Un obstacol major îl reprezintă infrastructura rurală. Soluția poate fi organizarea de cooperative de gestionare a deșeurilor – familiile se asociază pentru colectare periodică. În satul Puhoi, Ialoveni, s-a derulat un proiect pilot de colectare cu succes. Compostarea deșeurilor organice poate reduce volumul de gunoi cu până la 40%. ONG-uri locale precum EcoVisio organizează ateliere pentru cetățeni despre compostare [22].

Exemple de bune practici internaționale și locale

Pentru a ilustra concret cum familia poate deveni agent al schimbării, prezentăm câteva exemple de bune practici care demonstrează impactul inițiativelor la nivel de comunitate și gospodărie.

EcoVillage Moldova – comunitate rurală sustenabilă la Râșcova, Criuleni. În 2016, câteva familii tinere au fondat la Râșcova un centru de trai sustenabil pentru a demonstra viabilitatea unui stil de viață ecologic

la nivel rural. Proiectul include: agricultură ecologică prin permacultură (fără chimicale), construcție naturală din cob și baloți de paie (asigurând eficiență termică excelentă), panouri solare pentru energie verde și programe de educație ecologică. Un rezultat notabil: în cooperare cu primăria s-au amplasat platforme de colectare separată, Râșcova devenind în 2018 primul sat din Moldova cu astfel de sistem, reciclând peste 10 tone de materiale în primul an. Succesul a atras atenție națională și internațională, demonstrând forța unui grup mic de familii unite de valori comune. Astăzi, tot mai mulți localnici aplică ceea ce au învățat – grădini organice, compost, activități de ecologizare.

„Energie solară pe acoperișurile orașului” – Brașov, România. O inițiativă lansată în 2020 de asociații de proprietari a vizat instalarea de panouri fotovoltaice pe blocuri. Folosind programul Casa Verde, locatarii au asigurat finanțarea comună a sistemelor de 15–20 kW pe bloc, acoperind iluminatul comun și funcționarea lifturilor, iar surplusul fiind împărțit locatarilor. Până în 2023, peste 50 de blocuri adoptaseră modelul, reducând cheltuielile de întreținere și transformând familiile în prosumatori colectivi. Cheia succesului: coordonarea prin asociații de proprietari și sprijinul primăriei.

Comunitatea de sharing Lahti, Finlanda. Lahti, Capitală Verde Europeană 2021, implică familiile în soluții inovatoare de economie circulară prin platformă locală de sharing economy [23]. Familiile împrumută reciproc unelte și electrocasnice rar folosite, reducând consumul total de resurse. Lahti a extins conceptul la mobilitate: cartierele au biciclete cargo comunitare pentru părinți, reducând congestia și emisiile. Exemplul ilustrează cum inițiativele de partajare prosperă cu implicarea familiilor se transformă într-o cultură a încrederii.

Ferma urbană comunitară Prinzessinnengarten – Berlin, Germania. În 2009, un teren viran a fost transformat într-o fermă urbană unde familiile cultivă împreună legume în lăzi și containere [24]. Proiectul a atras sute de voluntari, inclusiv părinți cu copii, devenind spațiu social și educativ. Impactul: biodiversitate creată, alimente organice locale, compostare, iar copiii înțeleg ciclul naturii. Ferma a inspirat numeroase orașe să lanseze grădini urbane similare.

Aceste exemple conturează elemente comune: inițiativă civică, sprijin autorităților, valori împărtășite și efect de demonstrație. Pentru Moldova, care dispune de capital social latent în comunitățile rurale și urbane, promovarea acestor practici poate avea efect catalizator. Fie că e vorba de cooperative energetice, ferme comunitare sau ateliere educative, familiile pot fi nucleul mobilizator al schimbării.

Economia verde: Republica Moldova vs. Uniunea Europeană. Tranziția către economia verde poate fi urmărită prin indicatori precum ponderea surselor regenerabile și practicile de gestionare a deșeurilor. Tabelul 2 prezintă comparativ situația Republicii Moldova față de media Uniunii Europene.

Tabelul 2. Indicatori ai tranziției către economia verde: Republica Moldova comparativ cu media UE

Indicator	Moldova	UE (medie)
Ponderea energiei regenerabile în consumul final (2021)	22,3%	21,8%
Ponderea energiei regenerabile în producția de electricitate (2021)	~3,5%	45,3%
Rata de reciclare a deșeurilor municipale (aprox. 2021)	~3%	~49%

Sursa: [25, 26].

Conform Tabelului 2, ponderea energiei din surse regenerabile în consumul final al Moldovei (22,3%) pare comparabilă cu media UE (21,8%). Totuși, acest procentaj provine aproape integral din biomasă tradițională (lemn de foc pentru încălzire), nu din surse moderne. Diferențele majore apar la producția de electricitate: doar ~3,5% în Moldova provine din surse verzi, comparativ cu peste 45% în UE [26]. Aceasta evidențiază întârzierea semnificativă în adoptarea energiei eoliene și solare.

La gestionarea deșeurilor, decalajul este dramatic: Moldova reciclează ~3%, în timp ce UE reciclează sau compostează ~49% din deșeurile municipale. Deși capacitatea instalată de energie regenerabilă în Moldova s-a triplat între 2018 și 2022 (de la ~62 MW la ~207 MW), baza de plecare rămâne joasă. Extinderea programelor de sprijin pentru familii (subvenții pentru panouri solare, infrastructură de reciclare) și intensificarea educației ecologice sunt esențiale pentru reducerea acestor decalaje și mobilizarea familiilor în efortul de tranziție verde.

Concluzii și recomandări

Familia se dovedește a fi un actor central în atingerea obiectivelor dezvoltării durabile și în accelerarea tranziției către economia verde. Analiza noastră a evidențiat multiplele roluri pe care familia le joacă – de la formarea capitalului uman și social necesar unei societăți sustenabile, la influențarea directă a consumului și producției responsabile, până la funcția de pilon de reziliență în fața crizelor. Familiile bine informate, sănătoase și prospere tind să fie mai pregătite să adopte practici ecologice și să investească în soluții verzi; invers, familiile aflate în sărăcie sau insecuritate se concentrează pe nevoile imediate, fiind adesea constrânse spre alegeri nesustenabile pe termen lung. În Republica Moldova, situația socio-economică a familiei – marcată de rate înalte ale sărăciei absolute (circa 31,6% din populație) și deosebit de ridicate la copiii din mediul rural (peste 44%) – constituie o provocare majoră, dar și un punct de plecare pentru intervenții țintite. Pentru ca familiile să devină „motorul bunăstării durabile”, este imperativ să li se ofere atât sprijin material, cât și educație și oportunități de participare.

Bazându-ne pe constatările studiului, formulăm următoarele *recomandări*:

- *Integrarea perspectivei de familie în strategiile de economie verde.* Orice politică națională de mediu (energie regenerabilă, adaptare la schimbări climatice, gestionarea deșeurilor) ar trebui să includă măsuri specifice orientate spre gospodării și să evalueze impactul asupra familiilor. La elaborarea Planului Național de Energie și Schimbări Climatice, propunem un capitol dedicat consumatorilor casnici, cu ținte pentru promotori, programe de eficiență energetică rezidențială și protecție a consumatorilor vulnerabili.

- *Consolidarea politicilor familiale și de reducere a sărăciei, ca parte a tranziției juste.* Creșterea alocațiilor pentru copii, extinderea serviciilor de îngrijire, susținerea familiilor cu mulți copii prin facilități fiscale contribuie la bunăstarea durabilă. Recomandăm indexarea robustă a pragurilor de asistență socială și a salariului minim. Fondurile din taxe de mediu ar putea alimenta un Fond pentru Tranziție Echitabilă, finanțând programe sociale pentru familiile afectate.

- *Investiții în educație ecologică și implicarea tinerei generații.* Propunem introducerea sistematică în curriculum a noțiunilor de dezvoltare durabilă, cu activități practice (cluburi verzi, acțiuni de colectare a deșeurilor, proiecte despre energie regenerabilă). Copiii educați devin ambasadori ai schimbării în propriile familii. O idee concretă: programul național „Eco-familia anului” pentru a premia și promova familiile care adoptă stiluri de viață verzi.

- *Stimularea directă a comportamentelor verzi la nivel de gospodărie.* Autoritățile locale ar putea oferi reduceri la impozitul pe proprietate pentru casele cu panouri solare sau izolație termică eficientă. Un sistem de eco-vouchere pentru familiile care reciclează peste o anumită limită. Extinderea infrastructurii – puncte de colectare, stații de încărcare pentru mașini electrice, piste de biciclete – face mai ușoară alegerea sustenabilă.

- *Susținerea inițiativelor comunitare și a rețelelor de sharing.* Guvernul și autoritățile locale ar trebui să sprijine activ proiectele comunitare care implică familiile în acțiuni verzi prin granturi mici, consiliere tehnică sau eliminarea obstacolelor birocratice. Crearea unei platforme de networking online pentru împărtășirea inițiativelor ar ajuta la răspândirea bunelor practici.

- *Monitorizarea și evaluarea progresului cu indicatori family-focused.* Propunem introducerea unor indicatori specifici: procent al gospodăriilor cu acces la energie regenerabilă, cheltuieli medii cu utilitățile ca pondere din venit (pentru sărăcia energetică), rata de reciclare pe gospodărie. Acești indicatori, urmăriți anual, ar semnaliza lacune și ar orienta politicile.

În încheiere, reafirmăm ideea centrală: familia este atât beneficiar, cât și catalizator al dezvoltării durabile. O familie sănătoasă, educată și prosperă are capacitatea de a gândi pe termen lung și de a investi în viitorul copiilor – un viitor care depinde de sănătatea planetei. Pentru Republica Moldova, unde capitalul uman este cea mai prețioasă resursă, empowerment-ul familiilor ca agenți ai sustenabilității ar putea accelera semnificativ parcursul spre o economie verde și o bunăstare durabilă, asigurând că nimeni nu este lăsat în urmă în acest proces.

Referințe bibliografice:

1. RICHARDSON, D. ș. a. *Families, Family Policy and the Sustainable Development Goals. UNICEF–Innocenti Report*, 2020. 156 p. Disponibil <https://www.unicef.org/innocenti/media/6226/file/UNICEF-Families-Family-Policy-and-SDGs-2020.pdf> [Accesat: 10.09.2025]

2. BECKER, G. *Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis*. Chicago: University of Chicago Press, 1994. 412 p. ISBN 978-0226041209
3. VERACHTERT, S. Family congruence in sustainability attitudes and behaviour. În: *Environment, Development and Sustainability*. 2023, vol. 25, p. 12467-12493. ISSN 1573-2975
4. LIU, X., KAIDA, N. Parent–Child Intergenerational Associations of Environmental Attitudes and Pro-Environmental Behaviors in Japan and China. În: *Sustainability*. 2024, vol. 16, nr. 23, p. 1-20. ISSN 2071-1050
5. IPCC. *Climate Change 2022: Mitigation of Climate Change. Working Group III Contribution to the Sixth Assessment Report*. Geneva: Intergovernmental Panel on Climate Change, 2022. 2913 p. ISBN 978-92-9169-160-9
6. Ministerul Mediului. Strategia de gestionare a deșeurilor 2023-2030. Chișinău, 2023. 87 p.
7. United Nations Environment Programme (UNEP). *Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication*. Nairobi: UNEP, 2011, ISBN 978-92-807-3143-9. Disponibil: https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/126GER_synthesis_en.pdf [Accesat: 10.09.2025].
8. European Commission. *The European Green Deal: Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions*. Brussels: European Commission, 2019, COM(2019) 640 final, 24 p. Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52019DC0640> [Accesat: 10.09.2025].
9. Strategia Națională De Dezvoltare „Moldova 2030. Chișinău: Guvernul Republicii Moldova, 2018, 86 p. Disponibil: https://www.imf.md/press/SND_MD2030_25_Jun_eng.pdf [Accesat: 22.08.2025].
10. Programul de Promovare a Economiei „verzi” în Republica Moldova pentru anii 2018–2020: Hotărârea Guvernului nr. 160 din 21.02.2018. Chișinău: Ministerul Economiei și Infrastructurii, 2018, 34 p. Disponibil: https://mded.gov.md/wp-content/uploads/2023/03/10._hot-gov.pdf [Accesat: 22.08.2025].
11. Administrația Fondului pentru Mediu (România). *Programul Casa Verde: Raport anual 2023*. București, 2024. 78 p.
12. Raport privind Sectorul Energetic al Republicii Moldova 2018-2022. Chișinău, 2023. 92 p.
13. CHENG, H., MAO, C. Disparities in Environmental Behavior from Urban–Rural Perspectives. *Sustainability*, 2024, vol. 16, art. 7886.
14. PNUD Moldova. *Human Development Report 2023/2024*. Chișinău: Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, 2024. Disponibil: <https://www.undp.org/moldova> [Accesat: 07.09.2025]
15. BNS. Sărăcia și inegalitatea. Disponibil: <https://statistica.gov.md/ro/saracia-si-inegalitatea> [Accesat: 07.09.2025]
16. Sondaj Național. Situația economică a familiilor din Moldova 2025. Disponibil: <https://tv8.md> [Accesat: 11.08.2025]
17. Centrul Național Pentru Energii Durabile (CNED). *Capacitățile instalate în Republica Moldova*. Chișinău: CNED, 2024. Disponibil: <https://cned.gov.md/en/content/installed-capacities> [Accesat: 10.09.2025].
18. German Economic Team. *Policy Briefing Moldova 02/2024: Renewable Energy Development*. Berlin: GET, 2024, p. 4. Disponibil: https://www.german-economic-team.com/wp-content/uploads/2024/03/GET_MDA_PB_02_2024-4.pdf [Accesat: 11.09.2025].
19. *Strategia Energetică a Republicii Moldova până în 2030*. Chișinău: Guvernul Republicii Moldova, 2022, p. 18. Disponibil: https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/strategie_energetica_2030.pdf [Accesat: 11.09.2025].
20. *Strategia de Gestionare a Deșeurilor (GD 248/2013)*. Chișinău: Guvernul RM, 2013.
21. UNDP Moldova. *Studiu privind deșeurile din Plastic în Republica Moldova*. Chișinău: UNDP, 2023.
22. ONG EcoVisio. *Ateliere de compostare pentru comunități urbane*. Chișinău, 2024. Disponibil: <https://ecovisio.md> [Accesat: 25.08.2025]
23. LAHTI – European Green Capital. *Lahti EGC 2021 Final Report*. Lahti: GreenLahti / Municipality of Lahti, 2022, 102 p. Disponibil: https://greenlahti.fi/wp-content/uploads/2022/03/Lahti_EGC2021_Final_Report.pdf [Accesat: 10.09.2025].
24. PRINZESSINNENGARTEN. *About – History of Prinzessinnengärten (2009 – Mobile urban garden)*. Berlin: Nomadisch Grün. Disponibil: <https://prinzessinnengarten.net/about/> [Accesat: 10.09.2025]

25. European Commission. EUROSTAT: Share of renewable energy in gross final energy consumption. Disponibil: <https://ec.europa.eu/eurostat> [Accesat: 07.09.2025]
26. European Environment Agency (EEA). Waste recycling in Europe – municipal waste recycling indicator. Disponibil: <https://www.eea.europa.eu/en/analysis/indicators/waste-recycling-in-europe> [Accesat: 10.09.2025].

N. B.: Lucrarea este elaborată în contextul realizării proiectului „Consolidarea mecanismelor socio-economice și juridice pentru asigurarea bunăstării și securității cetățenilor” (CONSEJ 01.05.02).

Date despre autor:

Maria HĂMURARU, doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova

ORCID: 0000-0002-8197-2973,

E-mail: maria.hamuraru@usm.md

Prezentat: 01.10.2025